

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VI. Habeatne lex vetus auctorem Deum?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

& auferre ordinem dependentiæ: sed posita generatione parentum, nequit efficere, ut filii non sint, nec debeant genitoribus honorem in iis, quæ cum religione, & Dei cultu non pugnant.

21.
Quid Epitcheja.

Ex dictis constat quid dicendum sit de Epitcheja. Si enim hæc accipitur

pro sola interpretatione, & declaratione, haud dubium quod locum habet in lege naturæ. Si autem accipitur pro legis abrogatione, & aliquorum exceptione à communi legis præscripto; certissimum est non dari in lege naturæ, absque mutatione rerum, τὴν ἐπιείκειαν.

CAPUT VI.

Habeatne lex vetus auctorem Deum?

SUMMARIUM.

1. De Auctore legis veteris Propositio 1.
2. Probatur 1. & 2. Pars propositionis.
3. 4. & 5. Objectionibus responderetur.

6. Propositio 2. Probatur.
7. 8. Usque ad 28. Objectiones diversimodæ.

1.
De auctore legis veteris.

PROXIME sequitur, ut petrademus de lege veteri, ac primum de illius Auctore. Quidam enim partim à Deo, partim à Moyse, partim à Senioribus institutam autumant: atque huic quodammodo tolerabili nefaria accessit opinio Manichæorum & Marcionitarum, latam fuisse à diabolo, vel malorum omnium principio. Controvertitur etiam, an à Deo, vel ab Angelis lata fuerit, quam postremam dubitationem expedivimus differentes de Verbo æterno, ejusque facta antiquis Patriarchis apparitione cap. 8. lib. VII. Itaque in præsentia priores duas suscipimus ventilandas.

PROPOSITIO I. Verus testamentum est à Deo, neque illi Moyses, aut Seniores aliquid pro libitu addiderunt: Moyses vero fuit legis à Deo institutæ promulgator.

2. Demonstratur prima pars auctoritate Scripturarum, Traditione, atque argumentatione Theologica. Exodi xx. legimus: *Locutus est Dominus cunctos sermones hos.* Malach. iv. 4. *Mementote legis Moysis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & judicia.* Deum præterea in Moyse, & Prophetis fuisse locutum Apostolus Paulus affirmat initio Epistolæ ad Hebræos: necnon Petrus in Act. Apost. cap. iiii. v. 18. Zacharias cap. i. Lucæ v. 70. Idem sacri libri ubique testantur, ita, ut merito Christus Dominus Phariseos increpans Matt. xv. 6. dixerit: *Vos irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras.* Quod vero attinet ad Patres, plura de hoc argumento scripsit S. Pater Augustinus in libris contra Faustum, Tertullianus adversus Marcionem, Hieronymus in Epistolam ad Titum: nec de communi aliorum sensu aliqua occurrit in hac re dubita-

tio. Quare Toletanum Concilium in Fidei Confessione, *Si quis dixerit (inquit) aut crediderit alterum esse Deum præscæ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit*: ac similia sess. IV. Tridentini fuere decreta. Atque rationem optimam profert Doctor Angelicus I. 2. q. 98. art. 2. quoniam lex vetus homines ordinabat ad Christum cum perhibendo de ipso testimonium, tum removendo à cultu idolorum. Quod sequenti capite IX. nonnullis animadversionibus illustrabo. At diabolus nunquam legem instituisse, *ut homines adducerentur ad Christum, per quem erat eiiciendus*, inquit ibidem S. Thomas. Non fuit ergo Diabolus legis veteris institutor, sed, ut Scriptura, Traditio, & vis ratiocinandi demonstrat, habet illa verum Deum auctorem.

Altera pars, videlicet quod Moyses fuerit duntaxat legis promulgator, ostenditur primo ex verbis ipsius Moysis Deut. vi. *Hæc sunt præcepta, & ceremonie, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos.* Accedit testimonium Apostoli ad Galat. iiii. 19. *Scribentis legem ordinatam per Angelos in manu mediatoris.* Quo in loco nonnulli Mediatorem intelligunt Christum Dominum: sed cum ibidem opponatur lex vetus Evangelio, puto Mediatorem appellari Moysen, maxime quod Paulus iis verbis *in manu mediatoris*, ἐν χειρὶ μεσίτη aperte loquitur coherentem ad verba ipsius Moysis Deut. v. 5. *Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos, καὶ ἐγὼ εἰς ἕνα ἀνὰ μέσον κυρίου, & ὑμῶν.* Et quidem si aliquid pro libitu Moyses præcepisset, foret præsertim mandatum repudiū, de quo Matth. xix. v. 8. At lex de matrimonio dissolvendo nulla est, ut superiori capite explicavi: neque hanc legem pote-

Probatur 2. pars.

Probatur 1. pars.

rat ferre Moyses suamet auctoritate, quoniam legitimum matrimonium ratum & consummatum nequit humana potestate dissolvi. Tandem si Moyses legis institutor esset habendus, maxime quod lex illi attribuitur Luc. II. v. 22. *secundum legem Moysi*, & Matth. VIII. 4. *Ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod praecepit Moyses*. At frivola hæc ratio est. Primum, quia prius loco agitur de purgatione mulieris post partum, de qua ipse Dominus legem tulit, ut constat ex cap. XII. Levitici, imo & ipse Lucas illico subjungit: *Sicut scriptum est in lege Domini*. Et legem pariter de leproso mundato commemoratam in cap. VIII. Matth. Deum habere auctorem liquet ex cap. XIV. Levitici. Deinde Legem de honorandis parentibus à Deo latam constat ex cap. XX. Exodi, & nihilominus legitur apud Marcum cap. VII. v. 10. *Moyses enim dixit; Honora patrem, & matrem*. Postremo lex vetus, ut à nova distingatur, debet à Mediatore & promulgatore nomen accipere: quippe Dominus utriusque est auctor atque institutor.

3.
Obiectio
contra 1.
partem.

Responsio.

Oppones adversus priorem partem. Eccli. cap. 3. v. 14. legimus: *Didici, quod omnia opera quæ fecit Deus perseverent in æternum*, Deut. autem XXXI. 4. *Dei perfecta sunt opera*. Atqui lex Moisaica neque perpetua fuit, neque perfecta. Igitur non erat opus Dei. Et revera quomodo opus Dei dici debet, quod ad bona temporalia hominem convertit, nec nisi terrena pollicetur? Resp. quod opera Dei ad extra perseverant pro eo tempore, pro quo à Domino fuerunt constituta, & perfectionem habent sui generis juxta temporum conditionem; neque defuit hæc perpetuitas & perfectio legi Moysi. Sane res omnes corporeæ imperfectionem aliquam & finem habent, & tamen opera Dei sunt. Verba Ecclesiastes videntur explicanda de rerum creaturarum complexu, quod perseverat facta etiam partium successione, ut perennem dicimus fontem, fluvium, sæculum. Perpetuæ sunt etiam res creatæ respectu nostri, cum non possimus illarum seriem, ordinemque mutare. Aeternitas insuper ac perpetuitas interdum accipitur in sacris literis pro certo tempore conditionibus rerum congruenti, ut Gen. XVI. 8. Exodi XXI. 6. Levit. XXV. 46. Hinc legit vulgata nostra *in perpetuum*: quod vocabulum etsi habet aliquando eandem cum *æternum* significationem, proprie tamen demonstrat qualemcunque continuationem, ut dicimus perpetuam voluntatem,

perpetuos sumptus, perpetuam orationem, perpetuum Consulem, & alia quæ apud Latinos passim occurrunt, cujusmodi est illud Nasonis,

Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Temporalia autem bona promittebat lex vetus, ut ex his confurgerent Judæi ad colendum Deum beneficentissimum largitorem.

Adversus secundam partem obijcies. Clemens Romanus lib. 6. Const. sive quisquis illius Operis sit Auctor, alique Patres complures Moysen appellant Judæorum Legislatorem. Sed quid commemorantur Patres? Joannes cap. I. v. 17. *Lex, inquit, per Moysen data est*. Saltem præcepta ceremonialia habere Moysen immediatum institutorem, assentiendum est doctissimo Alphonso Salmeroni, qui id suis in Act. Apost. disputationibus plurimum Patrum testimonio nititur demonstrare. Seniorum traditiones commemorantur Matth. XV. v. 6. videntur autem hæc ad legem pertinere. Resp. Moysen dici Legislatorem Hebræorum, quoniam eorum legis fuit promulgator, nec alterius hominis manu vel ore ipsa lex conscripta fuit, aut prolata. Quamobrem jure merito dictus est Legislator non solum à PP. sed etiam à Joanne Evangelista; quamquam libro I. Pædagogi animadvertit Clemens Alexandrinus Joannem scite dixisse legem per Moysen *datam*, non à Moysæ *latam* & institutam, quoniam is ab alio legem accepit hominibus à se proponendam. Addo quod in Epist. ad Galatas cap. 3. v. 17. dicitur ratione solemnissimæ promulgationis *Lex facta, γεγονός νόμος*, nam ante Moysen erant sabbatum, circumcisio, sacrificia, & multa alia ceremonialia. Pervulgata sunt etiam verba Gratiani Dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur*. Atque his eliduntur quæ assert Salmeron. Dicitur enim Moyses rituum & ceremoniarum institutor improprie, & quatenus eadem vulgavit: nam ex libro Exodi, & Levitici manifesta res est, à Domino fuisse tradita.

Quantum pertinet ad Traditiones commemoratas cap. 15. Matth. eadem nullatenus spectabant ad legem, sed erant instituta quædam Phariseorum. Hi appellati sunt *Pharisæi*, vel à verbo פָּרָס, *Pharas*, discernere ac dividere, quod ab aliis discernentur, vel à פָּרַשׁ, *Pharasc*, unde Buxtorfius in Lexico Thalmudico deducit à participio

4.
Obiectio
contra 2.
partem.

Responsio 1.

5.
Responsio 2.

pio פרוש nomen פרושים Phariſæorum, ſignificans *eximie ſanctos*, aut *Scripturarum enarratores*. Nec eſt prior interpretatio omnino falſa, ut contendit Clericus in Prolog. Hiſt. Sect. i. cap. 2. Sed præter Suidam, & Epiphanium, eidem adſtipulatur etiam Grotius ad cap. 6. Matth. v. 16. Eſt autem פרוש idem, ac *exponere*: ideoque poſtrema interpretatio, quam Clericus non animadvertit, cenſetur à pluribus probabilior. Sed miſſo Phariſæorum nomine, hi Auctore Joſepho lib. xiiii. Antiq. cap. 18. multa quaſi legitima populo tradiderunt ex Patrum traditione, & πατέρων διδασκαλίας. At legitimis Patrum proprio Marte horrenda, & frivola ſcita addiderunt. Inter quæ cum Levitici xi. jubeatur ut ſi quis mortuum cadaver, aves rapaces, aliaque immunda contingeret, immunditiam corporali lotione expiaret, qui viderentur religioſiores, crebro ante menſam lavabant manus: eamque ſuperſtitioſam lotionem parvi facientes diſcipuli, interdum abſque hac menſas ſternere conſueverunt, ubi præſertim ab immundis à lege vetiris abſtinuiſſent. De qua Phariſæorum conſuetudine loquitur Matth. cap. xv. 3. Arbitrabantur inſuper dereliſtis parentibus extrema neceſſitate laborantibus, bona ſua quæque utilius in Dei cultum ſacrari violata naturali lege, & filiorum ſpreto neceſſitudinis autoramento. Inde erat illorum decretum eodem cap. Matt. v. 5. *Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit.* Eſt autem hoc loco munus idem, ac קרבן *Corban*, ut liquet ex Marci cap. vii. v. 11. id eſt, donum Sanctuario oblatum, unde Gazophylacium, & ſacrum ærarium dictum fuiſſe τὸν κορβαν, *Corbonam*, novimus ex cap. xxvii. Matth. v. 6. Cenſebant ſitam eſſe pietatem in externo veſtium ornatu, ideoque coccinea fila palliorum præſcripta Deut xxii. 12. ut Iſraelitæ exteriori habitu ſecernerentur à Gentibus ita alligabant, ut explicatione veſtis apparerent φυλακτήρια, *phylacteria*, id eſt, memorialia cuſtodiendæ legis, conſcripta, ut in Dialogo cum Tryphone inquit Juſtinus, *in membranis tenuiſſimis*. Arbitrabantur tenere juramentum in auro templi, id eſt per Corban, & munus oblatum ſanctuario paulo ſupra explicatum; nullum autem eſſe juſjurandum per templum, & per altare quod ipſa dona ſanctificat. Solvebant, exigebantque decimas etiam cujuſque oleris, ut menthæ, rutæ, anethi, & cymini, & quibus decimæ nec dandæ erant, nec

exigendæ. Videatur Mat. cap. xxiii. verſ. 5. 16. & 23. Ex quibus duo inferuntur: primum traditiones Phariſæorum eſſe aut ritus ſuperſtitioſos, aut transgreſſiones legis; alterum vero extremam eſſe hæreticorum temeritatem, qui ex damnatis traditionibus Phariſæis conantur elevare Apoſtolicas, quibus lex Chriſtiana ornatur, fulcitur, ſuamque tutatur auctoritatem.

PROPOSITIO II. Lex vetus bona fuit, non vero, ut quidam hæretici 6. Propoſitio 2. commentum ſunt, parvis conſtituta præceptis.

Probatur primo auctoritate librorum Probatur. novi Teſtamenti, quod non abjiciunt Manichæi. Siquidem Apoſtolus ad Rom. vii. 12. ait: *Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*, & v. 14. *Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt*: quibus verbis os obſtruit calumniæ objicientium ſupra v. 7. legem eſſe malam, quoniam eſt cauſa peccati. Deinde probatur, quia lex vetus Deum habet auctorem, ut præcedenti propoſitione demonſtratum eſt. Omnia autem opera Domini bona ſunt valde. Præterea, ut adverſus Marcionem ratiocinatur Tertullianus, quatuor lex vetus maxima bona præſtitit. Primum eſt, quod ex illa occultos theſauros protulit Chriſtus, non ſemel ex veteri teſtamento propriam comprobans Divinitatem, & dogmata ad mores pertinentia confirmandis. Alterum, quod erat Prophetica & figurata Chriſtum prædicens tot, tantisque myſteriis, ut facile poſſet à populo Judæorum dignoſci. Tertium, quia immolando ſupremo Nmini animalia, quibus idololatræ religioſum cultum exhibebant, arcebat ſuperſtitionem, & ab idololatria revocabat. Poſtremo rationi erat maxime conſentanea, quemadmodum conſtabit ex argumentorum ſolutione, in qua aliquantisper eſt immorandum. Sunt autem argumenta iſtiusmodi partim à Marcione, partim vero à Fauſto Manichæo Catholicis objecta, atque ex libris Tertulliani & Auguſtini ita à me in compendium redacta.

AD OBJECTA MARCIONIS.

Marcion ergo Ponticus genere circa 7. Objeſtio Marcionis. medium ſecundi Chriſtiani ſæculi ex Gnoſticorum de duobus principiis errore aſſeruit Deum à lege & prophetis denunciatum eſſe malorum auctorem, bellorum concupiſcentem, & inconfantem ſententiâ, ut lib. i. de H. cap. xvi. loquitur Irenæus. Sic autem ratiocina-
batur.

batur. Principio Deus est univerforum Conditor: si ergo ipse legis Mosaicae fuisset Auctor, pro omnibus eam dedisset, non autem pro solo populo Judæorum. Deinde: Estne bona lex carnalis. Insuper: Quid fingi potest stultum magis, & absurdum, quam delectari Deum cruentis immolationibus, & holocaustorum fumo & nidore? Lex ergo hæc præscribens habenda est tanquam in sacrificiis stulta & infirma. Præterea cum animalia quæque fuerint in creatione benedicta, si verum est quod narratur in Genesi, quare jubentur hebræi cap. xi. Levitici à pluribus abstinere?

8.
Solutio.

Resp. ad primum, legem veterem, licet ob promissa facta Abrahamo, populo Judæorum speciali titulo datam, etiam pro cæteris constitutam, cum accessum ad illam haberent complures Profelyti & alienigenæ; spectare etiam ad populum Christianorum, qui ob fidem reputantur in semine, & participes sunt promissionum: Deum præterea beneficiorum suorum dominum esse, illaque pro suo arbitratu impertiri. Revincitur quod sequitur verbis Apostoli ad Rom. 7. 14. *Lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato*: est enim spiritualis & quia Deus spiritus est, qui legem dedit, ut Augustinus ait serm. 12. de verbis Apostoli, & quoniam figurate prædicebat mundi Reparatorem, ut inquit Tertullianus lib. v. contra Marc. cap. 13. Proximum eadem facilitate diluitur: quippe sacrificia Deo offerebantur, non quod delectetur cruore victimarum, & nidore holocaustorum, sed quia iis populus revocabatur à cultu idolorum, & præfigurabatur Christus pro nobis in ara Crucis immolendus. Ad ultimum sit interim expedita responsio, exceptione ciborum, immundorumque animalium & significari quod nobis à noxiis voluptatibus abstinendum sit, & cohiberi Judæorum edacitatem, qua cum panem ederent angelorum, esurire cæperunt, & appetere mensas Ægyptiorum in exhausta cupiditate. Vide Tertull. lib. 2. cap. 18. & Augustinum lib. 1. de morib. Manich. cap. 14.

AD OBJECTIONES FAUSTI MANICHÆI.

9.
Obiectio
Fausti Mani-
chæi.

At Manichæi hæc objectabant. Repromisit vetus testamentum terram Chanæeorum observantibus sabbatum, solemnitatem azymorum, circumcisis & abstinentibus à porcina. Dignum est

ergo, ut nos refusa hæreditate reddamus & tabulas. Ita argutabatur Faustus apud Augustinum lib. iv. cap. 1. Præterea opponebat lib. vi. Catholici æque ac Manichæi Azymophagiæ contemnunt hebdomadas, inutilem putant Scænopegiam, & calvum ac reburrum non constitui sacerdotem utrique contemnunt. Abjiciunt ergo unanimiter Moyse legitima. Addit lib. viii. Christianam novitatem hebraicæ addere vetustati nihil est aliud, quam majorem scissuram facere. Ait enim Evangelista cap. ix. 16. *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor scissura fit.* Objectabat lib. ix. Apostoli sub veteri testamento nati abjecerunt illud. Quid tum inde, si illi, qui nati non sunt, nolint usurpare?

10.
Solutio.

Resp. ad 1. recipi à nobis vetus testamentum non ad consequendas illas promissiones, sed ad intelligendas in eis novi testamenti prænuntiationes, quas in veteri contineri non suspicio nostra est, sed Apostolicus intellectus, dicente Paulo 1. ad Corinth. x. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri.* Ad alterum hoc habeto responsum: Distinguenda sunt in veteri testamento præcepta vitæ agendæ à præceptis vitæ significandæ. Nos itaque observamus præcepta prioris generis, cujusmodi est illud, *Non concupisces*; non altera, quale est, *Circumcides omnem masculum.* Cur autem? Quoniam, ut paulo ante dictum est, præsignabant futura: unde Apostolus ad Colossi. cap. 11. v. 16. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt umbra futurorum.* Ad proximum, primum dicimus & veterem vestem fuisse aliquando bonam: fuit ergo aliquando bonum vetus testamentum, nec diabolus habuit auctorem. Deinde asserimus, quod nos non addimus novæ legi veterem in servitute facientes, quæ jussa sunt ad nos prænuntiandos: sed in libertate legentes quæ scripta sunt ad nos confirmandos. Addimus non assuere novum pannum veteri, qui continentiam servans spirituales, spiritualia expectat, sed eum, qui non deponit spem carnalem. Ad quartum respondetur ut supra, Apostolos veterem abjecisse legem quantum ad præcepta ceremonialia, quæ figuræ erant futurorum, non autem ad ea, quæ pertinebant ad vitæ institutionem; unde recte Augustinus agebat, Faustum eadem sepe vana repetere.

Per-

11.
Fauftus ur-
get.

Pergit objectare Fauftus: Præcepta vitæ instituenda, quorum cauſa lex vetus videtur commendanda, ut, *Non occides, non mæchaberis, non pejerabis, non concupiſces*, antiquitus in nationibus erant. Lex Moſaica quid addidit? Eadem eradicavit. Nam 1. quod attinet ad odium & occiſionem, jubet Lex Moſaica Levit. 19. 18. ut diligatur tantummodo proximus & amicus, ſed adverſus alios omnes Judæis erat hoſtile odium. Idcirco hanc legem immutavit Chriſtus Matth. v. v. 44. eo pertinet ulciſcendi cupido, quam fovet lex Moyſis pronunciato illo, *Oculum pro oculo, & dentem pro dente* cap. 21. Exodi 24. quod à Chriſto proſcriptum eſt eodem cap. Mat. v. 39. Quod vero ad mæchiam pertinet, Lex illa duntaxat externam fornicationem vetabat, & cuique volenti uxorem dimittere præſcripſit dandum eſſe repudium. Idque damnavit Chriſtus eodem loco v. 27. & 32. De juramento, quod univerſum damnant jura naturæ, in Exodo xx. 7. ſancitur, ne fiat invocatione Divini nominis, juramentorum generibus aliis probatis: quod pariter Dominus Jeſus rejicit ibidem v. 34. 35. 36. Poſtremo didicimus ex novo teſtamento aliena non concupiſcere. Vetus autem quid habet non alienum? Divitias promittit, ventris ſatietatem, filios & nepotes, & Chananitidis regnum. Ergo lex Moyſis antiqua præcepta violavit, eradicavit, eliminavit. Ita Fauftus lib. x. & xix.

12.
Solutio.

Reſp. ad 1. Auguſtinus cap. 24. ejusdem lib. 19. quemlibet iniquum hominem, in quantum iniquus eſt, eſſe odio habendum, in quantum homo eſt, diligendum. Quia ergo audito, & non intellecto, quod antiquitus dictum erat, ferebantur in hominis odium, cum non deberent odiſſe niſi vitium, hoc Dominus corrigit dicendo, *Diligite inimicos veſtros*. Adde diſtinguenda eſſe tria alienigenarum genera: Proſelytorum, qui ex circumciſione Judæis ſe jungebant: Noachidarum, qui Noe ſervabant præcepta: & Idololatrarum, qui ſe cultu ſuperſtitioſo inquinabant. Porro iſis tantum ſe adjungere prohibiti ſunt Judæi; cumque illorum ſacrilegia, & inceſta libido ad ſummum perveniſſent, voluit Deus, ne populus ſuus cum eis ſœdus iniret, ne contaminaretur inolita ſuperſtitione, ut liquet ex cap. xviii. Levitici v. 24. Quod ſequitur de inimicorum ultione: cum unusquisque etiam leviter læſus nolit reponere vindictæ quantum accepit injuriæ, & nonnulli moliantur cædes, & ſanguinem ſitiant; Deus exodi xxi. ſtatuit pœnam talionis

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

inſigendam ſententia judicis; ut immoderate ultioni lex modum poneret, & quantum quisque intulit injuriam, tantum penderet ſupplicium. Proinde, (inquit S. Pater proximo cap. 26.) *Oculum pro oculo, & dentem pro dente, non fomes, ſed limes furoris eſt*. Hinc eſt quod pœnam talionis omnes fere Gentes probaverunt. Appellarunt Græci τὸ ἀντιτακτικόν: dixerunt quidam Jus Rhadamanthi: & extabat apud Romanos in xii. Tabulis, *Si membrum rupit, talio eſto*. Concupiſcentiam à veteri lege damnatam conſtat ex cap. xx. 17. & ex Apoſtolo ad Romanos vii. 7. De repudio dictum ſupra, permiſſum ob dicitiam Judæorum. Animadvertit præterea S. Doctor cap. 26. ejusdem libri, non haberi in lege Moyſis, *Qui voluerit dimittere uxorem, dimittat*: ſed volentibus dimittere indixit Moyſes dari libellum repudii, ut animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret, id eſt mora interpoſita cogitare poſſet quam grave eſſet dimittere nuptam; nec ſcriberetur libellus, niſi tale interceſſiſſet odium, quod non poſſet extingui. Juramentum quidem factum Divini nominis obteſtatione ſervandum eſſe, jure præſcribit lex Moyſis. At inde non tenere juramenta reliqua, Phariſæorum erat traditio utique repudianda. Mitto quæ Auguſtinus obſervat cap. xxi. de Juramentis ipſorum Manichæorum longe Phariſæis iniquiorum: dum ſæpiſſime jurabant per Paraclitum, non illum quem Chriſtus Apoſtoliſ miſit, ſed per illum ipſum Inſanitoſorem, ſcilicet Manichæum, quem ab infania dictum obſervatum eſt alibi. Quod ultimo loco poſitum eſt, habet ſupra commodam ſolutionem: quippe promiſſiones Judæorum erant ipſis argumentum ſerviendi Domino honorum omnium largitori; nobis verò documentum meliorem ſubſtantiam expectandi.

Arguit præterea Fauftus: Nihil in veteri lege de Chriſto prænunciatum eſt. Non ergo eſt bona lex illa, propterea quod ad Chriſtum perduceret. Ant. probatur 1. quoniam opponentibus Judæis Chriſto Joannes viii. 13. *Tu de te ipſo teſtimonium perbibes: teſtimonium tuum non eſt verum*; reſpondit, *Et ſi ego teſtimonium perbibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde veni, & quo vado*: & alibi opera ſua in teſtimonia vocat. Ecce non ait, Credite Prophetis, Teſtificatur de me veteris legis figuræ? Ergo nos de Salvatore noſtro nullis egemus Moſaicarum Tabularum teſtimoniis. II. Moyſes Chriſto maledixit, dicens Deut. xxi.

D

23.

13.
Fauftus in-
ſtat.

23. *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Hunc ergo accipiamus, huic credamus, qui Redemptorem nostrum talibus infectatur conviciis? III. Nullibi Christus legem Moysis commendat. Nam si alicubi id præstaret, præsertim apud Matth. cap. v. v. 17. ubi ait, *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Atqui vel Matthæus hæc non scripsit, vel falsum scripsit. Quod Evangelium non scripserit, colligitur ex cap. ix. 9. ubi de se ipso ait: *Cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in Telonio, Matthæum nomine.* Quis autem de se ipso scribat, Vidit hominem, & non, Vidit me, vocavit me? Deinde cap. v. Evangelii Matthæi legitur Christum protulisse ea verba, *Non veni solvere legem, in monte.* Quibus præsentibus? Petro, Andrea, Jacobo, & Joanne: cæteros enim Apostolos necdum elegerat, nec ipsum Matthæum. Ex illis quatuor Joannes Evangelium scripsit, nec tamen hoc alicubi ipse commemorat. Quod ergo non testatur Joannes qui fuit in monte, quomodo scripsit Matthæus nondum Christum secutus? Cæterum Christum ea verba minime protulisse ex eo evincitur, quod cum Deuteronomii v. 32. præceptum sit, *Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram,* Christus minuit præcepta sacrificiorum, circumcisionis, & sabbati, ideoque solvit declinando ad dexteram mandata Moysi.

14.
Solutioes.

Quod primo loco ponitur, ab Augustino libro xii. cap. 2. & 3. retorquetur adversus Faustum. Enimvero Apostolus ad Rom. 1. de Evangelio ait, *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis:* & ipse Dominus Luc. xxiv. 44. *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me;* atque Joannis v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Igitur etsi Christus recte ait de se ipso propria opera testimonium perhibere, veteris tamen legis testimonium non excludit. In cap. autem Joannis viii. proprium testimonium Christus recte commendat; primo quia dixerat v. 12. se esse lucem mundi: est autem verum testimonium luminis sive se ostendat, sive alia, quia *sine lumine non potes videre lumen, & sine lumine non potes videre quodlibet aliud quod non est lumen.* Deinde, quia dicens, *scio unde veni, & quo vado,* Patrem volebat intelligi, qui aperuit ora Prophetarum. Sed de his legendus idem Augustinus Tract. xxxv. in Joannem. Ad alterum tria, omniaque validissima S. P. reponit lib.

xiv. Primò cap. 2. revincit Faustum, quoniam, si vera est Manichæorum sententia, Christum non habuisse corpus mortale, nec vulnera, ac cicatrices, nec ad illum spectat maledictio, & execratio cadaveris in ligno suspensi. Ait deinceps cap. 4. Adamo in Paradiso existenti dictum esse, *Qua die tetigeritis, morte moriemini;* & hoc esse maledictum, id est, mortuum. Mors quippe hominis ex pœna peccati est, unde & ipsa peccatum dicitur. Cum itaque Christus pro omnibus mortuus sit, dicitur etiam ab Apostolo ad Galatas iii. 13. *factus pro nobis maledictum,* id est, mortuus, *Quoniam mors ipsa ex maledicto est, & maledictum est omne peccatum, sive ipsum quod fit ut sequatur supplicium, sive ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato.* Ait 3. non minus repugnare Christum dici maledictum, ac dici peccatum. At istud affirmat Apostolus 2. ad Corinth. c. v. 21. tropice quidem, & accepto peccato pro morte & execratione peccato debita. *Cur ergo* (inquit S. Doctor ibid. cap. 5.) *timeret Moyses dicere maledictum, quod Paulus non timuit dicere peccatum?* Vide lib. 2. de Actis cum Fel. Manich. cap. 11. & contra Adimantum cap. 21. Postremo loco positum sic rejicitur. Solent Scriptores quæ ad se ipsos attinent tali sermone contexere, tanquam ea narrent de aliis. Ita Joan. de se tanquam de alio scripsit cap. xxi. 20. *Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus.* Et ipse Dominus de se ipso Lucæ 18. v. 8. *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Hæc Augustinus libro xvii. cap. 4. Ad Scriptorum Historiarum consuetudinem accedit Evangelistæ humilitas in suimet conversione narranda. Joannem laudata Christi verba prætermisisse, parum refert; cum citato cap. xxi. v. ultimo scribat: *Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus.* Cæterum si Manichæi credunt Joanni, quem admodum cap. 3. citati libri Faustum Augustinus redarguit, in ejus habent Evangelio cap. v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Adimpletur denique lex, vel cum fiunt quæ præcepta sunt, vel cum exhibentur quæ sunt prænunciata: utrumque autem Christus præstitit, primum charitate, alterum morte: in qua omnibus figuris expletis, abrogandæ erant ceremoniæ, & umbræ futurorum. Has tamen Christus usque ad minimum apicem voluit impleri, ut testatur eodem cap. v. Matth. v. 18. *Jota unum, aut unus*
apex

apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Itaque non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram.

15.
Argumen-
tum Fauſti
in veteres
Patriarchas.

Sequitur argumentum Fauſti in veteres Patriarchas conviciis, maledictisque pleniffimum. Lex vetus, inquit lib. 22. approbat innumera; & horrenda facinora. Commendat Abraham, qui infana fragrans cupidine cum pellice sub conscientia uxoris est volutatus. Is etiam Abimelecho Sarai conjugem ſororem ſuam mentitus in concubitum venditavit. Accedit flagitioſus inceſtus Lot, qui cum duabus filiabus ebrius concubuit. Jacob inter germanas ſorores Ra-chelem & Liam intemperanter erravit: uxoresque famulas nuptarum ſorum agnovit, quatuor mulierum maritus. Judas vero cum Thamar nuru ſua habitu proſtitutionis deceptus dormivit: quod indicium eſt ſemper cum tali ſeminarum genere illum habuiſſe commercium. Et tamen is inter Patriarchas connumeratur, & à patre ampliorem benedictionem conſequitur. David poſt tot numero uxores mulierculam Uriæ mœchatus, eundem in bello perdidit. Oſea Prophetarum unus ad mulierem fornicariam acceſſit. Quid plura? Ipſe Legislator Moyſes homicida fuit, expoliavit Aegyptios, intulit bella, nec ipſe fuit uno matrimonio contentus. Hæc, aliaque plurima aut ſunt Scriptorum commenta, aut res, quomodo narrantur, geſtæ. Si primum dicatur, ſcater mendaciis vetus teſtamentum univerſum: ſi vera ſunt enarrata, turpiſſima flagitia commendat.

16.
Reſponſio-
nes.

Reſp. 1. legem veterem referre quidem multorum crimina, non ea laudare; atque à nobis Scripturas ſanctas defendi, non hominum ſcelera. Deinde reſpondetur plura ex his, quæ obſectat Fauſtus, immerito reprehendi, nec aſtimanda legis ſcabjem & verrucas, ſed eſſe promiſſiones figurasque ſacramentorum. Revera Abraham ſibi ex Agar filios procreari curavit, quoniam ipſa Sarai naturali ordine filios volens, & ſe ſterilem ſciens, ancillæ uteri ſœditatem in uſum juris ſui vindicavit, non ſerviens viro concupiſcenti, ſed jubens obediens: & Abraham viciffim credens hoc Sara ex Dei nutu voluiſſe, quia jam ex ſe ipſo illi hæredem promiſerat, ſed ex qua ſemina non prædixerat, non ſuæ carnali cupiditati ceſſit, ſed conjugali poteſtati obtemperavit. In filio autem ancillæ vetus figurabatur teſtamentum; & in filio liberæ novum: ideoque per allegoriam hæc narrantur, auctore Apoſtolo ad Gal. cap. iv. 24. Neque Abraham

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

mentitus eſt, dum Saram appellavit ſororem. Etenim in Scripturis ſanctis propinqui non ſemel dicuntur fratres. Commemorantur quippe in Eva gelio etiam fratres Domini, tametiſi Dei-para neminem genuerit præter Chriſtum. Lot etiam frater Abrahami dictus eſt capite Geneſis 13. & Job. cap. 8. uxorem ſuam nomine ſoris appellat. Quod prudentiſſime factum ab Abraham, ne Deo committeret propriam vitam, & pudicitiam mulieris, nec tentaret Dominum Deum ſuum. Sed lege Auguſtinum lib. xxi. à cap. 31. ad 42. Ad Lot quod ſpectat reſpondetur neque ipſum; neque filias à nobis penitus abſolvi. Veruntamen quod in illorum vita fuit flagitium, dum in ſcriptura narratur, eſt prophetia. Lot autem redarguendus eſt maxime ob ebrietatem, qua male utentes lege præfigurabat. Quamquam verò excuſari aliqua ratione poteſt, cum ejus ebrietas, tum puellarum licentia; nam hæ conſervationem generis humani querebant & neſcientes quousque ignis lævierit non credebant ſuperſtites eſſe alios viros; & pater morem gerens filiabus crebra vina miſcentibus, ut illarum triſtitiā levaret, ignarus temulentus evaſit: tamen dicimus, quod *narrata iſta ſunt, non laudata*. Hæc proſequitur S. Pater à cap. 42. ad 46. Jacobi pariter duæ uxores liberae duo genera laborantium, & contemplantium demonſtrant: neque in ſorum concubio Patriarcha peccavit; quoniam non laſciviendi; ſed gignendi cauſa illas; aliasque habuit uxores, ideoque jura naturæ ſervavit. Nec deliquit adverſus conſuetudinem, quæ, ut diximus præcedenti capite, eo tempore polygamiam non damnabat. Atque de his plura S. Doctor à cap. 47. uſque ad 60. De Juda, qui concubuit cum nuru, dicimus ipſius fornicationem, & illicitum concubitum in lege Moyſis prohiberi: illud connumerari inter Patriarchas eo pacto, quo inter Apoſtolos Judas Iſcariotes: benedictionem patris ampliſſimam non ad illum pertinere, ſed ad Chriſtum ex Tribu Juda naſciturum. Explicat hæc S. Pater proximis capitibus 61. 62. 63. Davidis peccata quidem legimus, ſed ea Scriptura reprehendit; & increpatus à Nathan ipſe David ingemuit, & ſingulari poenitentia quæ inique geſſerat expiavit. De Oſea dictum ſupra. Ad ea tandem quæ obſciantur de Moyſe, tametiſi peccaſſet percutiendo Aegyptium, quod interim prætermittito, dico vocatum fuiſſe per Angelum in monte Sina à Domino, qui & Saulum

D 2

lum Ecclesiam persequentem de caelo vocavit, prostravit, erexit. De expoliatis Aegyptiis superius. Bellum denique, quod gerendum Deo auctore suscipitur, justum supponimus.

17.
Objectiones
aliorum.

His Manichæorum argutationibus accedunt nonnullæ aliæ. Prima est Felicis lib. 2. cap. 11. Apostolus ad Rom. v. 20. ait: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum*: & cap. vii. v. 9. *Cum venisset mandatum, peccatum revixit*. Quis autem dixerit bonam legem, unde prodierunt peccata? Altera est consimilis, & depromitur ex cap. 8. Epistolæ ad Hebræos v. 7. ubi vetus testamentum expresse dicitur *culpâ non vacasse*. Denique ejusdem generis est, quod legitur Ezech. cap. xx. 25. *Dedi eis præcepta non bona*.

18.
Solutions.

Resp. ad primum cum Augustino eodem cap. 11. Proinde paulo post dicit eadem Apostolus: *Itaque lex quidem sancta, & mandatum justum, & sanctum, & bonum*. Sed ne dicas, quia de alio mandato dicat, ut ostendat quia de illo dicit, de quo paulo ante dixerat, *Lex subintravit, ut abundaret delictum, statim sibi opposuit questionem, Quod ergo bonum, mihi factum est mors? Absit, sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Erat enim peccatum, sed non apparebat peccatum: data est lex superbo, fecit contra legem, & apparuit peccatum, quod erat, sed non apparebat. Idem est ergo per Apostolum delictum subintrare & abundare per legem, ac cognosci, redargui, puniri. Conferas verba Apostoli cum aliis ad Rom. iii. v. 20. Eandem requirit interpretationem versus 9. cap. vii. unde S. Pater de verbis Apost. serm. 4. cap. 7. inquit: *Quid est revixit? Apparere capit, sentiri capit rebellare adversum me capit*. Hujus interpretationis verissima ratio est, quoniam in sacris literis verba quæ significant esse aut facere sæpissime hebraica phrasi ponuntur pro rei cognitione. Hujusmodi sunt Ps. 50. *Ut justificeris in sermonibus tuis*: 2. ad Corinthios vii. 14. *Gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est*; & juxta Theophilactum etiam quod legitur de Melchisedech ad Hebræos cap. vii. 3. *Neque initium dierum, neque finem vitæ habens*. At in cap. viii. Epistolæ nuper laudatæ Apostolus ait *prius testamentum culpa non vacasse*, quod Israelitæ non permanserunt in illo, & Dominus neglexit eos, ut legitur proximo versu 9. & quoniam in tabulis scriptum erat, non in corde, ut additur versu 10. scilicet

non poterat absque Christi gratia justificare. Qua responsione utitur Augustinus etiam ad refellendam objectionem ultimam ex cap. xx. Ezechielis, scribens Epistola 19. nunc 82. n. 14. *Fortè propterea non dixit mala, sed tantum non bona, id est non talia, ut illis homines boni fiant*. Hoc tamen postremum potest duplici via retorqueri. Primo quia eodem cap. versu 11. Ezechielis inquit Dominus: *Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis*. Deinde quia vel Ezechieli credit Manichæus, vel mendacem existimat. Si credit, non scripsit Propheta afflatu dæmonis: si mendax est, non erit verum quod ait, *Dedi præcepta non bona*. Potest etiam responderi esse hoc loco ἀνταντικλῶς, id est figuram reciprocationis in sacris libris frequentissimam, de qua vide Vossium lib. 5. Inst. Orat. cap. 2. Ea fit, dum vox eadem in vicinia diversam habet significationem, ut si dicas, *Multi crediderunt in nomine ejus: ipse autem Jesus non credebatur semetipsum eis*: priori in loco credere significat professionem fidei, in altero idem est ac se fidei amicorum committere. Itaque præcepta apud Ezech. v. vii. significant legem Moysis, & versu 25. leges duras, pœnasque legis violatæ, maxime, ut colligitur ex Chaldaeo, mentis excitationem. Sed vindicavi Mosaicam legem satis, superque.

EXCURSIO IN PHEREPONUM.

Plura ex Augustini adversus Faustum libris in his veteris Testamenti vindicationibus relata sunt. Horum autem librorum celebratio ad memoriam revocat Animadversiones Joannis Clerici, quas, ubicunque disputationes nostræ exhibent occasionem, excutere aliqua notatione instituiamus. Larvatus ergo Phereponus primo conqueritur non satisfecisse Augustinum argumento Faustipetito à Moyse maledictione. *Tam facile objectionem*, inquit, *diluvare non potuisse Augustinum, mirum est: mortem enim & maledictionem unum, idemque esse vult, neque ullo modo se expedit*. Deinde affirmat in libro Deuteronomii nullam peccati fieri mentionem, sed tantum cadaveris è ligno pendentis; quod esse rem summopere pollutam docet Moyses. Hortatur posthac lectorem, ut sui ipsius adeat Commentaria, dicens: *Vide ad eum locum Joannem Clericum*.

In hac priori Animadversione statim apparet fusa Censoris in Augustinum male-

19.
Objectiones
Phereponi
contra Au-
gustinum.

20.
Respon-
siones.

malevolentia. Nam quamvis foret hæc responsio argumentationibus Fausti debiliior, non utitur ea sola Manichæorum debellator Augustinus. Ex hæreticorum enim illorum commentis evincit ad Christum non referendam suspensionem maledictionem: atque ex Epistolis Pauli apertissime demonstrat in novo quoque testamento Christum dici maledictum, & peccatum: ideoque absurdum non esse, si in eum quadret etiam execratio pendendum in ligno, non quidem ob propria peccata, sed ob acceptam peccatorum nostrorum causam. Quæ cum adeo plana sint, & luculenter ab Augustino tradita lib. xiv. cap. 2. & 5. cur audet Clericus scriptitare, *tam facile objectionem diluere non potuisse Augustinum?* Verum & responsio, quam temere vellicat, firma est, verissima ac validissima; & quam profert Ariminianus iste, inepta ac putida commentatio. Enimvero Deuteronomii xxi. 23. suspensum cadaver non ideo maledictum dicitur, quod sit in lege Moysi pollutum; sed quoniam cadaveris suspensio indicium est mortis inflictæ peccato, atque execrationis Divinæ. Id vero cum apertissime demonstraverò, constabit sapientissime Augustinum interpretatum fuisse illam maledictionem pro morte peccato inductâ, & maledictum pro mortuo Cruci suffixo propter humani generis redemptionem.

21.
Confirmatio
responsio-
num.

Sunt autem innumera, quæ possum in hujus veritatis confirmationem producere. Principio ea verba Deuteronomii, *Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno*, demonstrant mortuum ligno pendentem habere gravissimi flagitii reatum; & proculdubio commonstrant peccatum aut proprium, aut alienum.

Habet enim hebræa lectio, **אלהים**

תלוי *Quoniam maledictio*

Dei est suspensus Atque verbum **קלל**

significare execrationem, atque maledictionem constat ex Levit. xx. 9. Job. 24. 18. Isa. 65. 20. Nahum i. 14. &c. Apostolus etiam ad Galatas 3. 13. ait: *ἐπιμαρτύρεται πᾶς, ὁ κρεμασμένος ἐπὶ ξύλου*. Quis autem ignorat τὸν κατὰ τὸν esse maledictum? Addo Interpretes, non Rupertum modo, Cornelium à Lapide, Lorinum, sed & vetustiores Procopium, Aquilam, Theodotionem, Auctorem altercationis Jasonis, & Pacifici, Hieronymum, aliosque etiam ex magno numero Novatorum, qui omnes in hac voce maledictum vim contumeliæ, & execra-

tionis agnoscunt; Paraphrasim ipsam Chaldaicam, quæ habet: **אצטלב**

אלי על ר. חב יהוה *Qui pro eo*

quod peccavit coram Domino suspensus est. Accedit ratio, quæ nec latuit Grotium in hunc locum, & Glassium de Typis Canone viii. suspensum cadaveris habere significationem pœnæ: quapropter non suspendebantur, nisi qui morte pledebantur ob grave aliquod crimen, ut legitur præcedenti versu Deuteronomii. Illud etiam in causa est, quod ex hoc loco Deuteronomii objectant nobis Judæi fidem nostram esse in hominem execrandum, & à Deo maledictum, idque ab Apostolicis temporibus: nec tamen aliquis Patrum invenitur responsum dedisse maledictum nihil esse aliud, quam emortui cadaver. Ergone facile potuisset Augustinus objecta Fausti retundere nova ista Commentatione Phereponi autumantis à Moysè nullam fieri peccati mentionem? Facile imò fuisset Fausto demonstrare pendentem à ligno dici à Moysè maledictum atque execrandum, nec Cadaver maledictum esse, nisi ratione peccati. Quare hæc magnus Augustinus expendens optime omnia conciliat demonstrans Christum factum esse pro nobis maledictum, id est subisse mortem inductam peccato Adæ, & conviciis ac blasphemis fuisse laceratum propter crimina nostra. Quid ergo nos hortatur Clericus ut adeamus Commentaria à se edita, ab homine scilicet imbuto erroribus Arminii ac Pelagii, & ignorantis unde mors pervasit in homines, & cur Christus patibulum Crucis ascendit? *Quid miratur* (inquit Augustinus lib. laudato cap. 4.) *maledictum esse peccatum, maledictum esse mortem, maledictam esse mortalitatem carnis sine peccato Christi, ex peccato tamen hominis etiam in Christo factam?*

Displicet præterea Pherepono, Augustinum libro xvi. cap. 22. interpretari Argumenta de Christo verba Deut. 28. 66. *Et erit vita tua quasi pendens ante te, & non credes vitæ tuæ.* Ecce, quæso? Quia, inquit Clericus, *nemo non videt agi hic de vitâ dubia & incerta, quæ notâ etiam Latinis metaphorâ dicitur pendere.* Literalem interpretationem de mortali vita, Augustinus non improbat; nam scribit: *Quæ verba & aliter posse intelligi, potest aliquis dicere.* At non esse accipienda de Christo, perperam contendit Clericus. Primo enim liquet eundem Scriptura locum sensus plures

22.

Argumenta
alia Phere-
poni.

Solutio 1.

D 3

ad-

admittere. Deinde magis Christo, quam mortali vitæ convenire laudata verba, demonstrat pervetusta versio apud Tertullianum cap. xi. & xiii. contra Judæos, *Et erit Vita tua pendens in ligno ante oculos tuos.* Stant præterea pro Augustino innumeri Patres cum Græci, tum Latini, nec non lucubrationes Apologetica Cantacuzeni, & etiam Grammaticales observationes Galatini. Quæ omnia plenissima eruditione complectitur Tom. 2. in Deuteronomium Joannes Lorinus.

23.
Solutio 2.

In libro xvi. cap. 1. putat argumentationem Fauſti conantis demonstrare ea verba *Non veni solvere legem, &c.* non esse scripta à Matthæo, facilius solvi, si dicatur, Evangelistam ordinem temporum in sua narratione nequaquam servasse; ideoque non Matthæum tantum, sed reliquos omnes Apostolos eo tempore fuisse electos, & sermonem in monte audivisse. Quasi id animadvertit singularis Phereponi perspicacitas, *Quod ab eo non factum, inquit, ostendit in sua Evangelica Harmonia Joannes Clericus.* Postmodum stomachans addit: *Miror Augustinum hoc non reposuisse; & paucis interjectis, Multos fugit hæc observatio.*

24.
Solutio 3.

At hæc ipsa observatio nec Augustinum fugit, nec erat argumento Fauſti reponenda. Porro si Phereponus antequam in Augustinum stylum acueret, æquo animo ac libramento ipsius opera perlegisset, scriptum invenisset cap. 17. 11. libri de Consensu Evangelist. num. 39. de vocatione discipulorum, & de narratione Matthæi: *Proinde fieri potest, ut postea narraverit, non quod postea factum erat, sed quod prius prætermiserat.* Et cap. 26. ejusdem libri num. 59, *Hinc autem probabilius videtur quod hæc prætermissa recordando Matthæus commemorat: quia utique ante illum sermonem habitum in monte credendum est vocatum esse Matthæum.* In eo quippe monte tunc Lucas commemorat (cap. 6. v. 13.) omnes duodecim ex pluribus discipulis electos, quos & Apostolos nominavit. Itaque nobis confugiendum non est ad Harmoniam Joannis Clerici pro expiscanda tam profunda & recondita observatione, Matthæum nonnulla recapitulando scripsisse. Demonstrandum jam hæc non fuisse contra Fauſtum reponenda. Quamquam verum est Matthæum in sua vocatione narranda ordinem temporum non servasse; hæc tamen quaestio in velitationibus Fauſti ad rem non pertinet, & melius ac facilius Manichæi cavillatio depellitur, si demonstretur, potuisse Mat-

thæum narrare quæ Christus dixerat in monte, etsi abtulerat. Atqui hæc Augustinus cap. 3. libri xvii. contra Fauſtum validissimis argumentis demonstrat. Quid ergo de tempore vocationis Matthæi disputare, & ordinem rerum gestarum exponere contextu Evangelicorum, adversus hominem impudentissimum contendentem in Libro Matthæi plures esse lacinias, & probantem quæ narrat de sua vocatione, negantem quæ scribit de sermone habito in monte? Si Evangelium universum recepiſſet Fauſtus, poterat & illud reponi: sed mutilans pro ingenio Scripturas erat usurpatis ab Augustino responsionibus refellendus.

Carpit præterea Phereponus in libro xxi. cap. 35. responsionem Augustini pertinentem ad Saram, quæ appellatur ab Abrahamo Soror ratione consanguinitatis. Quia *non tantum* (Abrahamus) *sororem vocat, quod ambiguum esse potuit, sed filiam patris, non vero matris, Gen. 20. 12. ex quo liquet proprie hoc esse intelligendum.* Addit nullam esse Historiam, quæ nos doceat eo tempore apud Chaldæos illicita fuisse fratrum & sororum conjugia, quamvis hoc asserat Augustinus. Fatetur tamen eandem fuisse sententiam Epiphani Her. 39. num. 7. & Hieronymi in libro adversus Helvidium.

25.
Instantia
Fauſti.

Verum longe probabilior est sententia Augustini, aut saltem non plane certa illa quam amplectitur Clericus, licet nonnullos habeat ista quoque assertores. Stant pro Augustino momenta quamplurima. Versio enim Arabica in Polyglottis Waltoni Tom. i. p. 81. habet: *Et in rei veritate ipsa est consanguinea mea ex parte patris mei.* Jonathan legit: *Filia fratris patris mei.* Idem sentiunt Interpretes nobilissimi. Hieronymus non solum contra Helvidium, sed & in quaest. Hebr. ubi ait: *Aran duas filias genuit Melcham & Sarai cognomento Jescham.* Et infra, licet alteram quoque sententiam approbes; inquit: *Fratris ejus est Aran filia, non sororis.* Variablis pariter: *Soror ejus fuit, sicut Lot frater ejus.* Mitto Sallianum, qui exhibet etiam Schema familiae Tharæ Tom. 1. Annal. pag. 360. Cornelium à Lap. & posteriores reliquos. Addo & Novatores, præsertim Clarium scribentem: *Fuit soror ejus, sicut Lot frater.* Deinde Augustinianam sententiam confirmat argumentum, quod depromo ex cap. xi. Genes. Ibidem v. 29. Aran dicitur pater Melchæ, & pater Jeschæ. At videtur Jescham eandem esse ac Saram; ideoque hanc esse neptem Tharæ

26.
Responsio.

&

& filiam Aran. Id evincitur primo, quoniam describuntur ibi uxores Abrahami, & Nachoris his verbis: *Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ & patris Jeſchæ.* Videtur ergo Jeſcha eadem cum Sarai ibidem commemorata; maxime quia proximo v. 31. Sarai non dicitur filia Thare patris Abram, sed tantum nurus, & uxor filii sui. Deinde Jeſcham eandem esse ac Saram, est pervetusta Scriptorum clarissimorum opinio. Josephus in 1. Antiq. cap. 6. *Ex his, (inquit) Aranes reliquit Lotum filium cum filiabus Sara & Melcha. Neptes autem ex fratre duxerunt uxores, Melcham quidem Nachores, Saram vero Abramus.* Vetus Hebræorum Chronicon de Aran ait, *Hinc natus est Lot: sequenti anno Jeſcha, quæ & Sara.* Jonathan Uzzielis: *Jeſcha ipsa est Sarai.* R. Aben Ezra: *Antiqui patres nostri dixerunt Jeſcham esse Sarai.* Erudita etiam Interpretatio nominum Hebræorum, quæ extat in fine Tom 6. Bibliorum Waltonianorum, est de Sara, *Domina mea, vel princeps mea. Uxor Abram, Gen. xi. 29. filia Aran fratris mariti sui, quæ & Jeſcha ibidem dicitur.* Nec orta est hæc sententia ex commentis Cabbalistarum, quod eundem numerum hebraice reddant nomen **שרה** Sara, & **יסכה** Jeſcha: sed, ut animadvertit R. Salomon, Jeſcha cognomento appellata est, & quia **יסכה** contemplabatur per spiritum, & quia omnes **סוכה** contemplabantur ipsius pulchritudinem. His ergo, aliisque momentis pluribus sententiæ, quam Augustinus amplectitur, additur firmitudo.

Econtra opinio eorum, qui Saram existimant germanam sororem Abrami, infirmissimo nititur fundamento. Genes. xx. 12. appellatur, inquit Clericus, non tantum soror, sed & filia patris sui. Ita est. Sed *apud Hebræos nepos vocatur frater, & neptis filia,* inquit Vatablus. Et quidem recte: nam Genes. xxix. 5.

Laban dicitur filius Nachor. xxiv. 48. Rebecca appellatur filia fratris Abrami. 2. Regum xix. 24. Miphiboseh filius Saul. Constat autem his locis filios appellari nepotes. Neque hi tantum, omnes posterii in sacris libris dicuntur filii, ut Achan appellatur filius Zare, Jos. vi. 1. 24. & Christus Mat. i. filius Davidis. Ergo Sarai neptis Thare ejus filia merito est appellata.

Num ex profana historia probari possit in usu olim fuisse inter fratres, sororesque conjugia, parum, aut nihil nostra interest. Scimus quæ refert H. Grotius de moribus Gentilium ad cap. Geneseos viceſimum. Sed non servarunt sanctissimi Patriarchæ leges omnes Ethnicorum populorum. Quantum ad sanctos Patres pertinet, extant de rebus illorum gestis libri Divina auctoritate conscripti. Ex his si nullum aliud proferatur testimonium, quam colloquium Abrami cum Sara, *Dic, quod soror mea sis,* aut cum Abimelech, *Vere soror mea est, filia patris mei;* jam constat momentum istud nullius esse roboris. Econtra ratiocinatur Hieronymus adversus Elvidium, credibile non esse Abrahamum virum justum patris sui filiam conjugem accepisse; & quia in primis hominibus propter aurium sanctitatem id ipsum Scriptura non nominat, malens intelligi, quam proferri: & quia Levitici xx. 17. prohibentur matrimonia inter fratres, tanquam res per se ipsam nefaria; quippe legitur, *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt.* Cæterum, utut defendi possit contrarium; neque liquet aperte Sarai fuisse filiam immediate generatam à Thare, neque Augustinum secutum sententiam deteriore. Atque hæc pro Augustinianis vindiciis tantisper dicta sunt. Nam in libris contra Faustum hæc tantummodo castigavit Phereponus; aut, si maculæ affectæ sunt aliæ, exsufflantur halitu, neque opus est spongia.

28.

Confirmatio 2. Responsionis.

27.
Confirmatio 1. Responsionis.

CAPUT VII.

De Moyſe Hebraicarum legum Promulgatore.

SUMMARIUM.

1. An Moyſes sit Ægyptium vel Hebraicum nomen.
2. Quænam uxor Moyſis.
3. An Moyſes Monogamon.
4. An Moyſes Homicida.
5. & 6. Respondetur, quod non fuerit homicida.
7. An Moyſes genere Haliopolitanus.
8. Moyſes non fuit leproſus.
9. Confirmatur.
10. 11. 12. & 13. De cornuta facie Moyſis.
14. Moyſes non fuit primus literarum inventor.
15. Probatur adhuc.

PLU.